

L'última frontera

Joan Todó
L'horitzó primer
L'Avenç, Barcelona, 2013
183 pàgs.

En la seva recent visita a Barcelona, el filòsof francès Bruce Bégout —autor de *Suburbia. Autour des villes*— explicava que viure als afores permet establir una relació diferent amb el temps i amb l'espai. «Allà tot és provisional i tot és precari», i afegia que «la *banlieue* és l'ideal de llibertat, l'última frontera, l'equivalent a l'aventura contemporània». I això, justament, és *L'horitzó primer*, el darrer llibre de Joan Todó, un recorregut mític que capgira les nocions del viatge de l'heroi i que estableix el seu lloc referencial als afores, lluny de la suposada centralitat literària i social, en un escenari on ser invisible. Desfer camins i refer, així, el mapa. El retorn de Todó a La Sènia esdevé la mirada que prova d'entendre's, la reflexió d'un escriptor de trenta-cinc anys que torna a casa dels pares després de marxar de Barcelona, sense feina i amb una carrera al sarró. A través d'onze capítols que abans havien estat articles per a *L'Avenç*, *L'horitzó primer* és un retrobament amb l'origen, construït a partir del pregó de les festes d'un poble que té una mirada que «et sotja sempre seguit, i que en realitat no existeix, només tu la sents, perquè ets tu mateix qui et vigiles, com si fossis alhora dins i fora teu», allargassant la sensació constant de saber-se fora de lloc. «Vos passa una mica a tots: marxeu, viviu uns anys a fora, vos torneu forasters... I després vos planteu aquí i ja no sabeu com respirem». Una foranitat que remou el sentit de la novel·la fins a la fi.

En aquest sentit, no és casual que l'autor remarqui que *L'horitzó primer* és una «novel·la», tal com indica el subtítol de l'interior. L'etiqueta en delimita l'espai i en ressalta la intenció narrativa de ser una obra indissoluble

que ha estat feta a base d'apunts cosits amb perícia. I, alhora, és més que això. És un assaig, una crònica, un llibre de viatges, una nota biogràfica, un compendi d'història local, un reportatge sorneguer i un llibre paisatgístic que mai, en la seva precisa dispersió, menysté el lector. El catàleg de troballes fa goig i permet furgar en històries d'hereus, o saber quines tensions hi ha al lloc petit; passar per la rutina del poble, pels bàndols enfrontats i per l'animalitat de bous, toros i toreros; lo Tigre del Maestrat, el virrei Bonet, el Xarnego, el burro Mourinho, la gent del poble que no coneixes i la que ha canviat; sobrevolar el camp d'aviació nazi, ser a la Diada del Recapte, el *Doret*, el contraban, els vampirs, la «tercera perifèria» o emocionar-se amb els diàlegs amb fantasmes sobre la guerra. També, és clar, en Ricard i la «lleu tristesa al cor, no gaire de debò» del final de les festes, com si això fos el correlat exacte d'una vida abandonada a Barcelona, ara tan letàrgica, tal com és aquesta «pesada ressaca del poble». Però, si alguna cosa cal no deixar de subratllar és el combat dialèctic que viu en cada escena, ja sigui entre l'Escrivent i els altres personatges, entre el Protagonista i els ulls del poble, o bé entre la narració i la identitat desdoblada, perquè —diu el narrador— «la meva presència és fantasmal, a frec de la inexistència; però sóc jo qui viu dins el llenguatge amb el qual et dius, el llenguatge sense el qual series encara més irreal que jo».

Un llenguatge que s'escampa des de l'àtic de casa, sense deixar de colpejar els murs dels límits que imposa el gènere, ordint un compendi de saviesa narrativa, popularitzada i que ja és literatura de llarg recorregut, feta objecte de contemplació a través d'una escriptura transparent. És aquest el guany del viatge, perquè Joan Todó, permanentment, observa el defora, però també el que hi ha dins. I el resultat és més que la simple novel·la: és un esplèndid viatge de retorn que explota gràcies a una llengua, un escenari i una història. I gràcies a aquesta pregunta: «què és per a tu el poble? Tancar-lo en una imatge perfecta, xifrar-lo en un discurs. Explicar-lo. Cosa que, penses, comença per explicar com anar-hi».

Esteve Plantada